

CHCI TI NĚCO ŘÍCI, SVĚTE

Když jsem se koncem října 2004 po mnoha letech setkal v Sofii s Vajtem Rakovským, věnoval mi svou zatím poslední básnickou sbírku, která má příznačný název: **Chci ti něco říci, světe** (2002, *Iskam da ti kaža nešto, svjat,*). Domnívám se, že jako v každé z jeho jednatřiceti dosud vydaných sbírek, letošní osmdesátník v ní znovu opakuje svoje básnické, filozofické i lidské krédo: obrací se k člověku jako k nejdůležitějšímu, nejpodstatnějšímu a jedinému tvůrci, demiurgovi, hodnot.

Básnickova cesta (jako ostatně cesta každého opravdového tvůrce) nebyla snadná. Chlapec ze vsi Goljama Brestnica, kde se 9. listopadu 1925 narodil, se po gymnaziálních studiích v Plevnu dostal do hlavního města a na sofijské univerzitě absolvoval slovan-skou filologii. Po vysokoškolských studiích pracoval jako korektor a poté několik desítek let jako redaktor renomovaného měsíčníku *Septemvri* (1956–1990).

Vatjo Rakovski je v bulharské poezii přítomný téměř šest desetiletí. Ve své básnické prvotině *Na břehu Marice* (1951, *Na brega na Marica*), zachytil své zážitky z účasti na brigádnickém hnutí mládeže v letech 1948 a 1950, plné nadšení, pracovního elánu a navázaných přátelství. Snad proto je označil tak trochu gorkovsky jako *moje univerzity*.

Když byl v roce 1953 vyslán do Prahy, aby se zdokonalil v češtině a aby překládal z české literatury, chápal to z počátku div ne jako trest, který mu měl zabránit v básnické tvorbě. Brzy však pochopil, že pražská jazyková a obecně kulturní průprava probudila v něm nebývalý zájem o českou a později také o slovenskou literaturu a kulturu. Napájel se ze zdrojů a kulturních tradic tří národních kultur. Tak jak vznikaly jeho původní verše, tak se postupně řadily také jeho překlady. Po vlastních básnických sbírkách *Duha nad rovinou* (1954, *Däga nad ravninata*) a *Poutník světem* (1956, *Pätnik prez sveta*) Rakovski záhy vydal spolu se svými básnickými druhy Dimitrem Panteleevem a Nikolajem Marangozovem první bulharskou antologii české poezie nazvanou *Čeští básníci* (1956, *Češki poeti*).

V dalších čtyřech desetiletích minulého století se pak takto střídaly sbírky Rakovského původní poezie s výběry a antologiemi z české a slovenské básnické tvorby. Bulharští milovníci vázaného slova sice znali některé básně a prózy Jiřího Wolкера, které překládala a časopisecky uveřejnila v třicátých letech jiná milovnice české poezie Dora Gabeová, avšak teprve z výboru, který připravil a pod názvem *Host do domu* (1963, *Gost v kášti*) vydal Vatjo Rakovski, dostali ucelenější obraz o prostějovském rodáku, o *básníku, jenž miloval svět*.

Po sbírce básní pro děti *Stříbrné jitro* (1961, *Srebrno utro*) a sbírkách *Chléb a city* (1962, *Chljab i čuvstva*), *Pět minut přede dnem* (1964, *Pet minuti predi denja*) a *Blízká ozvěna* (1966, *Blizko echo*) Vatjo Rakovski vydal první antologii slovenské moderní básnické tvorby (1966, *Antologija na slovaškata poezija*). Odtud pak vedla cesta k vydá-

ní antologie *Češti a slovenští básníci* (1971, Češci i slovaški poeti), na níž se kromě Vajta Rakovského překladatelsky podíleli další významní bulharští básniční tvůrci Dimitr Stefanov, Grigor Lenkov a Penčo Simov.

Třicet básnických sbírek původní tvorby a dalších jednačtyřicet výborů, antologií, překladů dramát, pohádek a próz z české klasické i moderní literatury 20. století – to je úctyhodné dílo, které za více než půl století vytvořil Vajto Rakovski.

Uvedu aspoň názvy některých z nich: *Večerní střechy* (1968, Večerní pokrivi), *Dobry den, Galileo* (1970, Dobr den, Galilej), *Nasrešten snjag* (1971, *Snih v ústrety*), *Větrná úbočí* (1974, Vetroviti podnožija), *Diogenovy lampy* (1984, Diogenovi feneri), *Amfiteatr* (1988), *Noční katedrála* (1996, Noštna katedrala) a kromě již uvedené poslední sbírky jedna z jeho nejlepších sbírek *Cestou do Emauz* (1998, Po pätja za Emaus), *Podzime, sniš o svém létě?* (1998, Esen, šanuvaš li svoeto ljato, bulharsky a francouzsky), *Já – Don Quijot z la Manchy* (2000) a poetické životopisné eseje *Točité schody* (2001, Vitoto stälbište). Často se neprávem zapomíná, že Vajto Rakovski je autorem také několika sbírek básní pro děti a mládež: Kromě již uvedené sbírky *Stříbrné jitro* (1961) napsal další dvě sbírky básní *Šála z kalinek* (1968, Šal ot kalinki) a *S obláčkem na rameni* (1979, S oblače na ramo) a historickou novelu pro mládež *Na redutách u Plevnu září vatra* (1977, Na redutite kraj Plevnu sveti oĝan).

Jaká je Rakovského poezie? Kdybych jí měl stručně charakterizovat, uvedl bych, že civilní i se silným lyrickým nábojem, prostá, moudrá a citově dojmavá, křišťálově průzračná, svébytná, neopakovatelná, zvědavá a neustále hledající. Hledá odpověď na otázku o pomíjivosti i na to, *jak změnit tvář světa*. Podle slov básníka by to bylo možné jedině tehdy, až bychom zaměnili *nenávisť láskou*. Rakovského básnická tvorba jako by chtěla každým veršem odhalit jedno tajemství světa. Jak již poznamenala bulharská literární kritika (Konstantin Popov), je v ní obdivuhodná pestrost básnických substantiv: duše, srdce, hvězdy, obloha, luna, moře, svět, láska, nenávisť, čas, vzpomínka aj. A je v ní zcela přirozeně bezděčný odraz české básnické tvorby. V trojverší *Luna* je podvědomý odraz českého poetismu i avantgardy:

LUNA

Noční lampa, kterou rozsvěčuje

Bůh, aby si mohl zapisovat

naše sny.

Básník se v ní vrací ke vzpomínkám z dětství, k úvahám o základních lidských hodnotách, k úvahám o současné civilizaci. Tichý, důsledný, pozorný, svobodomyšlný, věrný sobě a svým zásadám neustále zaznamenává svůj vztah ke světu, k člověku, k přírodě a snaží se proniknout k podstatě smyslu bytí bez hořkosti a zahořklosti. Řečeno slovy jiného bulharského básníka Alexandra Vutimského, Rakovski *stojí před veškerým neko-nečnem světa*. Někdy se v literární kritice označují jeho verše jako *tichá poezie*. Nikoli však snad jako označení jejich nedostatků, nýbrž naopak jako příznačný pozitivní rys. Někdo musí o svých pravdách mluvit nahlas, jiný mluví velmi tiše, aby ho bylo slyšet.

Už názvy dvou jeho posledních básnických sbírek – *Já – Don Quijot z la Manchy* a *Chci ti něco říci, světe* prozrazují, že Don Quijot je oblíbenou metaforou Vajta Rakov-

ského. Chce tím naznačit, podobně jako jeho oblíbený český básník Vítězslav Nezval, že je občanem světa.

Nebýt Vátja Rakovského bulharský čtenář jeho poezie by např. nevěděl, co je to ritornel. Rakovski jeden takový ritornel napsal:

RITORNEL

*Rým na začátku si s rýmem na konci hraje.
Druhý verš, který je bez rýmu,
moh by tě odvést do pekla nebo do ráje.*

Podobná básnická forma v bulharské poezii není, je však v české básnické tvorbě. Takové ritornely psal např. Jaroslav Vrchlický. Je to lyrické trojverší s volným metrem a s rýmy a b a, které bylo běžné v italské a později ve francouzské středověké básnické tvorbě.

Především nebo výhradně Vátju Rakovskému vděčí česká literatura za to, že bulharští čtenáři vědí o Vítězslavu Nezvalovi a mj. o jeho sbírce *Chrpy a města* i o jeho milostném vzplanutí k bulharské básnířce Doře Gabeové, že znají verše Jaroslava Seiferta *A znovu jaro* (1968), jeho *Všechny krásy světa* a jeho *Morový sloup, Za oknem je večer* Konstantina Biebla (1975), básně Jana Nerudy, Kollárovu *Slávy dceru*, Holanovu *Noc s Hamletem* a jeho *Bláznivý vějíř, Závadovy výbory Pěšky světem* a *Jeden život, Pilařův Odlet ptáků*, Skálova *Železná oblaka*, Čapkovu drama *RUR*, verše Miroslava Florianana, dílo Bohumila Říhy, Čtvrtkovu *Manku* a *Rumcajse* a další dva svazky jeho próz, básně Karla Šiktance, Antonína Sovy, ani básně českých poetistů a českého básnického undergroundu. A hlavně by bulharští čtenáři nepoznali poezii brněnského, moravského a českého básníka Jana Skácela a předčasně zesnulého básníka a zpěváka Karla Kryla. Vátjo Rakovski obohatil bulharské milovníky poezie také tím, že jim zpřístupnil básnickou tvorbu slovenských tvůrců Janka Krále, Laca Novomeského, Miroslava Válka, Kristy Bendové aj.

Výbor z básnické tvorby Jana Skácela *Jsmo jako déšť otočený k obloze* (2002), který sestavil a přeložil Vátjo Rakovski, obsahuje 89 Skácelových básní zařazených do pěti částí, překladatelovu vzpomínku na básníka a na další české a slovenské tvůrce a vyznání *Můj Jan Skácel aneb Kolik příležitostí má růže*. V něm píše: *Překlad je svého druhu četba originálu, který prochází překladatelovou duší, jeho podstatou. To ho samozřejmě ještě více zavazuje, aby usiloval o to, aby v překladu nebyl přítomen, aby vystihl v určité míře takového, jaký básník je. On je totiž ve všech případech odlišný od toho, kterého překládá. Čím méně je přítomen svými dotěrnými individuálními znaky své poetiky, čím více je nepřítomen v době, kdy převádí autorovo slovo do jiné jazykové podstaty, tím lépe to bude pro toho autora, který musí být zachován i v překladu do cizího jazyka.*

Vátjo Rakovski ve svém vyznání mj. píše, že si Skácelovy verše překládal v době, kdy náš básník nemohl publikovat, třebaže se s ním seznámil o několik desetiletí dříve, když projížděl přes Brno na cestě do Bratislavy. První soubor ze Skácelových veršů uveřejnil v čas. *Panorama* v roce 1991.

V roce 2004 vydal Vátjo Rakovski první bulharský výbor z básní kroměřížského rodáka Karla Kryla. Vyšel pod názvem jedné z Krylových básní *Památník slzy* (2004, *Pamětník na sálzata*).

Do výboru, který vyšel k nedožitým Krylovým šedesátinám a k 10. výročí jeho smrti, zařadil Vatjo Rakovski celkem 36 básnických (písňových) textů, které důstojně představují populárního a vysoce zásadového českého básníka a zpěváka v jinonárodním slovanském prostředí.

Z toho, co jsem dosud napsal, vyplývá, že Vatjo Rakovski patří k nejlepším a k nejvášnivějším překladatelům české a slovenské poezie do bulharštiny. Jeho obrovská překladatelská aktivita však nemohla nezanechat stopy v jeho vlastní básnické tvorbě. Především v tom, co jsem již uvedl na začátku, že se napájel z bohatých českých a slovenských kulturních tradic. Tím si nesmírně rozšířil svůj umělecký obzor, obohatil svou vlastní tvorbu i bulharskou literaturu o nové tvůrčí postupy a techniky, o neobvyklou stavbu básně.

Původní a překladatelské dílo Vatja Rakovského je vskutku impozantní. O to více nás udivuje a je nám líto, že se nenašel nikdo z těch ještě žijících českých básníků, kteří by připravili výbor z jeho tvorby k jeho letošním osmdesátinám.